โลหะกับการพัฒนาประเทศ

บทที่ 8

นิกเกิล

กิตติพันธุ์ บางยี่ขัน

สำนักอุตสาหกรรมพื้นฐาน

กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่

บทที่ 8
นิกเกิล

นิกเกิลเป็นโลหะมีสีขาวเงิน มีความคล้ายคลึงกับเหล็กด้านความแข็งแรงและมีความต้านทานการกัดกร่อนที่ดีคล้ายทอง มีการคิดค้นวิธีการสกัดโลหะนิกเกิลจากแร่เป็นครั้งแรกเมื่อประมาณ250 ปีที่ผ่านมา นิกเกิลเป็นธาตุที่เชื่อว่ามีปริมาณมากบริเวณใจกลางของโลก เนื่องจากผลวิเคราะห์ของสะเก็ดดาวที่มีแหล่งกำเนิดไม่ต่างกับโลกพบว่า มีนิกเกิลในปริมาณสูง

คุณสมบัติทั่วไปของนิกเกิล

คุณสมบัติทางฟิสิกส์

- น้ำหนักอะตอม	58.69
- ระบบผลึก	FCC
- ความหนาแน่น (ที่ 20 °C)	8.91 $g.cm^{-3}$
- จุดหลอมเหลว	1,455 °C
- จุดเดือด	2,913 °C
- ความต้านทานไฟฟ้า(ที่ 20 °C)	69.3 nΩ.m
- สัมประสิทธิ์การขยายตัว (ที่ 20 °C)	13.4 $\mu m.m^{-1}.K^{-1}$

คุณสมบัติเชิงกล

- Youngs modulus	200 GPa
- Shear modulus	76 GPa
- Brinell hardness	700 MPa

การใช้ประโยชน์ของโลหะนิกเกิล

นิกเกิลเป็นโลหะที่มีคุณสมบัติต้านทานการเกิดออกซิเดชั่น และต้านทานการกัดกร่อนสูง มีความเหนียวและอ่อนตัวมากสามารถขึ้นรูปที่อุณหภูมิต่ำได้ง่าย นอกจากนี้ยังสามารถละลายกับโลหะอื่นได้ง่ายและให้สารละลายของแข็งที่มีความเหนียว งานใช้งานโลหะนิกเกิลส่วนใหญ่จะใช้ในอุตสาหกรรมผลิตเหล็กกล้าไร้สนิมและเหล็กกล้าผสม นอกจากนั้นยังใช้ในงานที่ต้องทนการกัดกร่อนสูง ๆ และใช้เคลือบผิวเหล็ก ซึ่งตัวอย่างการนำโลหะนิกเกิลไปใช้ประโยชน์มีดังนี้

1) ใช้ทำมาตรน้ำ ประตูน้ำ ท่อสำหรับอุปกรณ์ส่งถ่ายความร้อน และวัสดุกรองในอุตสาหกรรมเคมีและการกลั่นน้ำมัน

2) ใช้ทำโลหะผสมชนิดพิเศษ (Superalloy) ซึ่งต้านทานความเค้นและทนการกัดกร่อนที่อุณหภูมิสูงสำหรับอุตสาหกรรมอากาศยาน โดยใช้เป็นวัสดุในการผลิตอุปกรณ์รักษาระดับความดันอากาศ ชิ้นส่วนต่าง ๆ และเครื่องยนต์ของเครื่องบินไอพ่น

3) ใช้เคลือบผิวอุปกรณ์ประดับยนต์ต่าง ๆ รวมถึงเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น เตาไฟฟ้า หม้อหุงข้าว เตาปิ้งขนมปัง เครื่องเป่าผม ช้อมส้อม จาน ถาด และอุปกรณ์การทำอาหาร เป็นต้น

4) ใช้ผลิตอุปกรณ์ไฟฟ้า เช่น หลอดสูญญากาศ หลอดโทรทัศน์ และใช้ทำขั้วแอโนด แคโทด กริด และลวดยึดในอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์โดยอาศัยคุณสมบัติการยืดดึง การต้านแรง และคุณลักษณะการปล่อยอิเล็กตรอน

5) จากคุณสมบัติที่สามารถดูดติดแม่เหล็กของนิกเกิลจึงใช้ในอุปกรณ์ต่าง ๆ มากมาย เช่น เครื่องแปลงกำลังสำหรับพลังงานอัลตร้าโซนิค อุปกรณ์การสำรวจใต้น้ำในอุตสาหกรรมการเดินเรือ อุปกรณ์ทำความสะอาดชิ้นงานก่อนเคลือบผิวในอุตสาหกรรมชุบเคลือบโลหะ

6) ใช้ทำสปริงแบนในระบบถ่ายทอดโทรศัพท์ ปลั๊กไฟซึ่งทนการกัดกร่อน จอแม่เหล็ก แกนเหนี่ยวนำในคลื่นเสียงวิทยุ เครื่องกำเนิดไฟฟ้าในมอเตอร์ไซค์ รถยนต์ และมอเตอร์กระแสตรงขนาดใหญ่ นิกเกิลผงที่อัดเป็นแท่งใช้ในแบตเตอรี่ที่มีสารละลายเป็นด่างซึ่งใช้ในเครื่องบิน

7) ในการก่อสร้างมีการใช้นิกเกิลในรูปเหล็กกล้าไร้สนิมเพื่อทำอุปกรณ์ประดับอาคาร เนื่องจากมีความต้านทานการกัดกร่อน แข็งแรง และให้ความสวยงาม

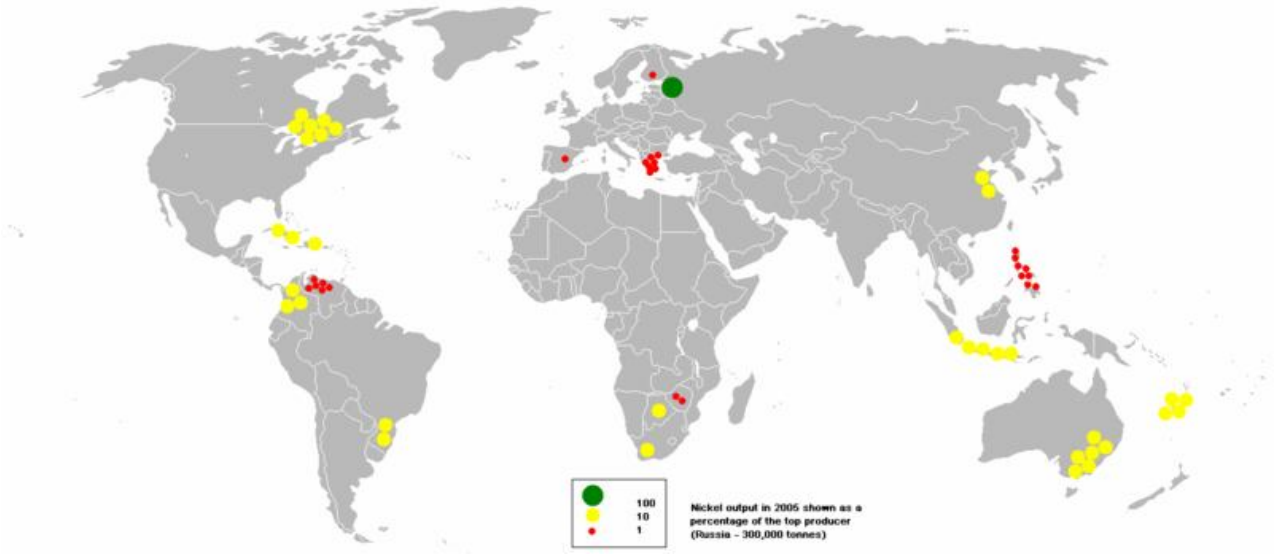

รูปที่ 8.1 แหล่งแร่นิกเกิลที่สำคัญของโลก
ที่มา: www.wikipedia.org

การผลิตโลหะนิกเกิลจากแร่

แร่นิกเกิลที่สำคัญจะอยู่ในรูปของซัลไฟด์ ซึ่งมักปะปนอยู่กับแร่ทองแดง โคบอลต์ และแร่โลหะที่อยู่ในกลุ่มของแพลทินัม (แพลเลเดียม และออสเนียม เป็นต้น) แร่ส่วนใหญ่จะมีปริมาณนิกเกิลอยู่ระหว่าง 0.8-5.5% บนผิวโลกมีการพบแร่นิกเกิลจำนวนไม่มากโดยแหล่งแร่นิกเกิลที่สำคัญ ได้แก่ รัสเซีย แคนาดา คิวบา บราซิล แอฟริกาใต้ จีน ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และออสเตรเลีย (ดูรูปที่ 8.1) สำหรับปริมาณการผลิตแร่นิกเกิลของประเทศต่าง ๆ ระหว่างปี 2544-2548 มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 8.1

ตารางที่ 8.1 ข้อมูลการผลิตแร่นิกเกิลของโลกระหว่างปี 2544-2548

หน่วย: พันตัน (เนื้อโลหะ)

ประเทศ	ปี 2544	ปี 2545	ปี 2546	ปี 2547	ปี 2548
รัสเซีย	273	267	291	290	300
แอฟริกาใต้	36	39	41	40	42
แคนาดา	194	189	163	187	198
คิวบา	73	71	74	72	72
โดมินิกัน	33	38	45	46	46
บราซิล	45	45	45	45	74
โคลัมเบีย	53	59	71	75	89
จีน	51	54	61	76	72
อินโดนีเซีย	102	122	144	143	148
ออสเตรเลีย	205	208	191	187	186
นิวคาลีโดเนีย	118	100	112	119	112
อื่น ๆ	98	102	98	92	110
รวม	**1,281**	**1,294**	**1,336**	**1,372**	**1,449**

ที่มา: British Geological Survey

กรรมวิธีการถลุงแร่นิกเกิลจะเริ่มจากการเตรียมแร่นิกเกิลให้มีความเข้มข้นสูง ซึ่งอาจทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับลักษณะของแร่ เช่น การแยกโดยใช้แม่เหล็ก และการลอยแร่ โดยแร่โดยทั่วไปจะมีส่วนผสมของทองแดงกับนิกเกิลเป็นหลักและอยู่ในรูปของแร่ซัลไฟด์ สำหรับขั้นตอนการถลุงโลหะนิกเกิลมีหลายรายละเอียดดังนี้

1) แร่นิกเกิลซัลไฟด์จะต้องนำไปผ่านกรรมวิธีการย่าง (Roasting) เพื่อลดปริมาณกำมะถัน จากนั้นจะนำไปหลอมให้ละลายในเตาสูงหากแร่มีลักษณะเป็นก้อน สำหรับแร่ในสภาพผงจะนำไปหลอมในเตากระทะ

2) แร่หลอมเหลวจะส่งไปยังเตาพ่นลมเพื่อหลอมต่อและกำจัดเหล็กออกจากแมตต์ (Matte) ของนิกเกิล-ทองแดง เหล็กจะถูกเปลี่ยนเป็นเหล็กออกไซด์ที่เบาและรวมตัวกับฟลักซ์ที่เป็นซิลิกา กลายเป็นตะกรันหรือสแลกลอยอยู่บนผิวหน้าทำให้สามารถกำจัดออกได้ง่าย ขั้นตอนนี้จะมีหลักการคล้ายการถลุงแร่ทองแดง

3) แมตต์ที่ผสมกันระหว่างนิกเกิล-ทองแดงซัลไฟด์จะถูกแยกเอาโลหะนิกเกิลออก โดยการแยกโลหะนิกเกิลที่ใช้ในอุตสาหกรรมจะมี 2 วิธีหลัก คือกรรมวิธี Orford ที่ใช้ในโรงงานของ Internation Nickel และกรรมวิธี Mond ที่ใช้ในโรงงานของ British Nickel ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

กรรมวิธี Orford

เป็นการแยกโลหะนิกเกิลโดยอาศัยหลักการที่ว่า ทองแดง นิกเกิล และโซเดียมซัลไฟด์ สามารถละลายซึ่งกันและกันได้ดีที่อุณหภูมิสูง และนิกเกิลซัลไฟด์จะไม่สามารถละลายได้ในโซเดียม-ทองแดงซัลไฟด์ที่อุณหภูมิต่ำ การแยกเอานิกเกิลซัลไฟด์ออกจากทองแดงซัลไฟด์จะทำโดยเอาแมตต์มาหลอมโดยอาจใช้เตาสูง เตากระทะ หรือเตาไฟฟ้าโดยเติมโซเดียมซัลเฟตซึ่งจะสลายตัวกลายเป็นโซเดียมซัลไฟด์ในสภาพหลอมเหลวที่อุณหภูมิสูงกว่า 700 °C นำเอาแมตต์ที่หลอมละลายออกจากเตาแล้วปล่อยให้เย็นตัวช้า จะได้นิกเกิลซัลไฟด์แยกตัวอยู่ก้นเบ้า ส่วนทองแดงซัลไฟด์และโซเดียมซัลไฟด์จะรวมตัวกันอยู่ในชั้นบน จากนั้นนำนิกเกิลซัลไฟด์ที่ได้ไปบดละเอียดแล้วนำไปย่างเพื่อเปลี่ยนสภาพเป็นนิกเกิลออกไซด์ การแยกเอาโลหะนิกเกิลออกจะใช้ก๊าซไฮโดรเจนหรือก๊าซไฮโดรเจนผสมกับคาร์บอนมอนอกไซด์ (Water gas) เป็นตัวรีดิวเซอร์ กระทำภายในรีแอคเตอร์ที่เป็นแบบ Fluidize bed หรือภายในเตาย่างที่อุณหภูมิ 350-400 °C โลหะนิกเกิลที่ได้จะเป็นของแข็งซึ่งจะต้องนำไปหลอมละลายเพื่อหล่อให้เป็นแท่ง แต่นิกเกิลที่ได้อาจมีธาตุอื่นเจือปนอยู่บ้างหากต้องการความบริสุทธิ์เพิ่มขึ้นจะต้องนำไปแยกด้วยกระแสไฟฟ้าอีกขั้นหนึ่ง

กรรมวิธี Mond

เป็นการแยกโลหะนิกเกิลโดยอาศัยหลักการที่ว่า นิกเกิล โคบอลต์ และเหล็ก สามารถรวมกับแก๊สคาร์บอนมอนอกไซด์ให้คาร์บอนนีลเป็นสารประกอบที่ระเหยเป็นไอได้ง่ายที่อุณหภูมิระหว่าง 38-103 °C โดยเฉพาะนิกเกิลจะให้นิกเกิลคาร์บอนนีล ($Ni(CO)_4$) โดยมีจุดเดือดอยู่ที่ 43 °C เหล็กคาร์บอนนีลมีจุดเดือดอยู่ที่ 103 °C โคบอลต์จะรวมตัวกับคาร์บอนมอนอกไซด์ให้โคบอลต์คาร์บอนนีลภายใต้ความดันที่เหมาะสมเท่านั้น ส่วนทองแดงไม่ทำปฏิกิริยาเป็นทองแดงคาร์บอนนีล ดังนั้นจึงสามารถแยกเอานิกเกิลออกจากแมตต์ทองแดง-นิกเกิลได้ โดยการผ่านแมตต์ที่บดละเอียดทำปฏิกิริยากับแก๊สคาร์บอนมอนอกไซด์ แม้จะอยู่ในลักษณะมีโลหะอื่นเจือปนที่อุณหภูมิต่ำไม่เกิน 103 °C จะได้ก๊าซนิกเกิลคาร์บอนนีล

นิกเกิลคาร์บอนนีลสามารถแตกตัวให้นิกเกิลกับก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ได้เมื่อมีอุณหภูมิอยู่ในช่วง 180-200 °C ในการแยกเอาโลหะนิกเกิลออกจะใช้วิธีผ่านก๊าซนิกเกิลคาร์บอนนีลไปที่คอลัมน์หรือ Tower โดยมีก้อนโลหะนิกเกิลที่เผาให้มีอุณหภูมิ 180-200 °C ตกลงมาสวนทางกับกระแสของก๊าซนิกเกิลคาร์บอนนีล นิกเกิลที่แยกตัวจะจับตัวกับก้อนโลหะนิกเกิลร้อนตกลงมารวมอยู่ที่พื้นของคอลัมน์ซึ่งจะนำกลับไปปล่อยให้ตกลงมาอีกจนมีนิกเกิลพอกตัวหนาได้ขนาดที่เหมาะสมจะนำออกมาหลอมเป็นโลหะแท่งต่อไป กรรมวิธีนี้จะได้โลหะนิกเกิลที่มีความบริสุทธิ์สูงถึง 99.95% สำหรับก๊าซคาร์บอมอนอกไซด์จะนำกลับไปลดอุณหภูมิแล้วนำกลับมาใช้ในกระบวนการได้อีก วิธีนี้ได้รับความนิยมแพร่หลายอย่างมากในปัจจุบัน

อุตสาหกรรมนิกเกิลของประเทศไทย

ประเทศไทยยังไม่มีโรงงานผลิตโลหะนิกเกิลจึงต้องพึ่งพาการนำเข้าโลหะนิกเกิลจากต่างประเทศเพียงอย่างเดียว โดยปริมาณการใช้โลหะนิกเกิลในปี 2550 มีจำนวน 1,680 ตัน คิดเป็นมูลค่าประมาณ 2,800 ล้านบาท โดยประเทศที่มีการนำเข้ามากที่สุดได้แก่ แคนาดา รองลงมาคือ แอฟริกาใต้ ฟินแลนด์ รัสเซีย สหรัฐอเมริกา นอร์เวย์ และญี่ปุ่น โดยส่วนใหญ่จะนำมาใช้งานอุตสาหกรรมเหล็กกล้าไร้สนิมและเหล็กกล้าผสมเป็นหลัก

รูปที่ 8.2 การใช้ประโยชน์โลหะนิกเกิล
(ที่มา: www.nickelinstitue.org, www.armor-plating.com)